

FATİMƏ ƏLİYEVƏ
ADPU
fqanbarli@gmail.com

İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ FƏAL TƏLİM METODLARININ TƏTBİQİNİN ƏHƏMİYYƏTİ Xülasə

Məqalədə fəal təlim metodlarının xarakterik xüsusiyyətlərindən, onun növlərindən, şagirdlərin və təhsilin inkişafında rolundan bəhs olunur. Fəal tədris metodlarından istifadə edilən dərslər təkcə şagirdlər üçün deyil, müəllimlər üçün də maraqlıdır. Amma onların təsadüfi, düşünülməmiş istifadəsi yaxşı nəticə vermir. Buna görə də sinfin fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq oyun üsullarını fəal şəkildə inkişaf etdirmək və dərstdə tətbiq etmək çox vacibdir.

Hər bir müəllimin əsas vəzifəsi təkcə şagirdlərə müəyyən bilik vermək deyil, həm də onlarda öyrənməyə marağını inkişaf etdirmək, öyrənməyi öyrətməkdir. Yaxşı düşünülmüş tədris metodları olmadan proqram materialının mənimsənilməsini təşkil etmək çətinidir. Müəllim nəinki hər şeyi əlçatan formada söyləməli və göstərməlidir, həm də şagirdə düşünməyi öyrətməli, ona əməli fəaliyyət vərdişləri aşılamalıdır. Fikrimizcə, tədrisin fəal forma və metodları buna töhfə verə bilər.

Tədrisin qarşısında duran yeni vəzifələr fəal metodların yaranması və inkişafına imkan yaradır. Belə ki, bu, şagirdlərə təkcə bilik vermək deyil, həm də onların təhsil fəaliyyətinin formalaşmasını və idrak maraqlarının, yaradıcı təfəkkürünün, bacarıq və vərdişlərinin dinamikasını təmin etməkdir. Yeni vəzifələrin yaranması informasiyanın sürətli inkişafı ilə bağlıdır. Əgər əvvəllər təhsil müəssisələrində qazanılan biliklər insana uzunmüddətli, onun bütün əmək fəaliyyəti boyu xidmət edirdisə, informasiya partlayışı dövründə onlar mütəmadi yeniləməlidir. Bu isə insandan idrak fəallığı və müstəqillik tələb edən özünütəhsil sayəsində əldə oluna bilər. İdrak fəaliyyəti dedikdə idrak prosesinə intellektual və emosional reaksiya, şagirdin öyrənmək istəyi, fərdi və ümumi tapşırıqları yerinə yetirmək, müəllimin və digər şagirdlərin fəaliyyətinə maraq başa düşülür.

Fəal tədris metodlarından istifadə edilən dərslər təkcə şagirdlər üçün deyil, müəllimlər üçün də maraqlıdır. İbtidai məktəb şagirdlərinin özünəxas xüsusiyyətləri olduğundan onlar emosiyalarını idarə edə bilmirlər və nəticədə sinifdə problemləri müzakirə edərkən tamamilə məqbul bir işgüzar səs-küy yaranır. Bu baxımdan fəal təlim metodları ən yaxşı şəkildə tədrisən tətbiq olunmalı və şagirdlərdə müzakirə, əməkdaşlıq mədəniyyətinin formalaşmasına şərait yaratmalıdır. Bu texnikaların hamısını hər dərstdə və ya bir dərstdə tətbiq etmək vacib deyildir.

Açar sözlər: fəal təlim, şagird, müəllim, təhsil, metod, tədris

Dünyada baş verən dəyişikliklər təhsil və tərbiyə sistemində yeni yanaşmaların işlənilməsinə hazırlanmasını, dövlət standartlarının tətbiqini zəruri edir. Bu gün cəmiyyətdə və iqtisadi sahədə sürətlə inkişaf edən dəyişikliklər hər bir insana yeni şəraitə uyğunlaşmaq, mürəkkəb məsələlərin optimal həll yollarını tapmaq, çeviklik və kreativlik nümayiş etdirmək, öz işini düzgün qurmaq bacarığı tələb edir.

Azərbaycan təhsilində hafizə məktəbindən tərbiyə məktəbinə keçid fəal təlim metodlarının tədris prosesinə daxil edilməsini zəruri etmişdir. Bu metodlar şagirdlərin passivliyinin aradan qaldırılmasına kömək edir, onların tərbiyə xüsusiyyətlərinin, yaradıcılıqlarının formalaşmasına və təlimdə keyfiyyətin yüksəldilməsinə şərait yaradır. Təlim prosesində tərbiyəni fəallaşdırmaqla biliklər sərbəst qavranılır, tərbiyənin məntiqi, tənqidi və yaradıcı növləri üzrə vərdişlər formalaşdırılır, əməkdaşlıq, qarşılıqlı hörmət aşılanır. Hazırda müəllim qarşısında yeni məqsədlər qoyulmuşdur: universal təlim fəaliyyətlərinin formalaşdırılması və öyrənmə motivasiyası. Təhsilin məzmunu çox da dəyişmişdir, müəllimin rolu isə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmişdir. O, təlim prosesini təkcə bilik, bacarıq və vərdişlərin mənimsənilməsi sistemi kimi deyil, həm də şəxsiyyətin inkişafı prosesi kimi qurmalı olur. Müəllim təkcə nəyi və necə öyrətməli olduğunu bilməsi kifayət deyildir, o həm də prosesi elə təşkil etməlidir ki, uşaqları “Mən nə öyrənməliyəm?”, “Bunu necə öyrənmə bilərəm?” kimi sualların ətrafında düşünməyə sövq etsin. Öyrənmə hər bir şagird tərəfindən konkret biliklərin “kəşf edilməsi” prosesi kimi qurulmalıdır. Öyrənmənin passiv dinləyicidən müstəqil, tənqidi düşünən insana çevrilməsi müasir dövrdə mühim əhəmiyyət kəsb edir. Çünki, şagirdin ümumi mədəni, şəxsi və idraki inkişafını təmin etmək çox vacibdir. Belə ki, təhsilin məzmunu yeni prosessual bacarıqların inkişafı, informasiyanın işlənməsi, təhsil proqramlarının fərdiləşdirilməsinə diqqət yetirməklə elmin və bazar iqtisadiyatının problemlərinin yaradıcı həlli ilə zənginləşir.

Müasir məktəbin əsas vəzifəsi hər bir şagirdin bacarıqlarını üzə çıxarmaq, yüksək texnologiyalı, rəqabətli dünyada həyata hazır şəxsiyyət yetişdirməkdən ibarətdir. (1, s. 58) Məktəbin müstəqil həyatda özünü inamlı hiss etməyə imkan verən, zəruri müasir bilik, bacarıq və keyfiyyətlərə malik şəxsiyyət hazırlaması müstəsna dərəcədə vacib və əhəmiyyətlidir. Ənənəvi reproduktiv öyrənmə prosesində belə problemlərin həll edilməsində öyrənmələr çətinliklərlə üzləşirlər. Onların həlli üçün yeni pedaqoji texnologiyalar, tədris prosesinin səmərəli təşkili formaları, fəal təlim metodlarının tətbiqi tələb olunur.

Fəal təlim metodları tədris materialının mənimsənilməsi prosesində şagirdlərin əqli və praktiki fəaliyyətlərinin fəallığını və müxtəlifliyini təmin edən metodlar sistemidir. Fəal təlim metodlarının məqsədləri, gözləntiləri, problemləri, materialın təqdimatı, müstəqil işin təşkili, ümumiləşdirmə və s. hər bir dərslərin müəyyən mərhələsinin konkret problemlərini effektiv şəkildə həll etməyə imkan verir.

Fəal təlim əsasən müəllimin hazır bilikləri təqdim etməsinə, onları yadda saxlamasına və təkrar istehsalına deyil, şagirdlərin fəal təfəkkür prosesində bilik və bacarıqları müstəqil mənimsəməsinə yönəlmiş metodlar sistemindən istifadəni nəzərdə tutur.

Fəal təlim metodlarının xüsusiyyətləri ondan ibarətdir ki, onlar şagirdləri praktiki və əqli fəaliyyətə həvəsləndirməyə əsaslanır. Bu metodları tətbiq etmədən biliyin mənimsənilməsində inkişafa doğru hərəkət çətinləşir.

Koqnitiv müstəqillik ümumiyyətlə müstəqil düşünmək istəyi və bacarığı, yeni situasiyada hərəkət etmək, problemin həllinə öz yanaşmasını tapmaq bacarığı, təkcə öyrənilən təhsil məlumatlarını deyil, həm də əldə etmək üsullarını başa düşmək istəyidir.

İdrak fəaliyyəti və idrak müstəqilliyi öyrənənlərin öyrənməyə yönəlmiş intellektual qabiliyyətlərini xarakterizə edən keyfiyyətlərdir. Digər qabiliyyətlər kimi onlar da fəaliyyətdə təzahür edir və inkişaf edir.

Ümumi təhsilin məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsində dərs texnologiyası faktor kimi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Məktəblilərin şəxsiyyət kimi formalaşmasında və onların ahəngdar inkişafının təmin olunmasında tədris prosesinin rolu böyükdür. Müasir dərs mahiyyəti və məzmunu ilə daha aktualdır. "Dərs təkcə özünün elmi-nəzəri səviyyəsinə görə deyil, həm də pedaqoji konsepsiyasına-yeni pedaqoji təfəkkür ölçüləri ilə qurulmasına görə müasir olur" (Ə.Ə.Əlizadə). (4, s. 96)

İbtidai sinifdə tədris prosesində tətbiq edilən fəal təlim üsullarının xüsusiyyətlərini aşağıdakı kimi qeyd etmək məqsədmüvafiq olardı: (5, s. 103)

1. Ənənəvi dərsin qeyri-ənənəvi başlanğıcı - dərsə emosional münasibət (epiqrəf, videoklip, uvertüra, rebus, tapmaca, anaqram), məqsədlərin, gözləntilərin, aydınlaşdırılması

2. Problemlə məsələlərin formalaşdırılması və həlli, problemlə vəziyyətlərin yaradılması. Dərslərdə istifadə olunan problemlə situasiyaların növləri: sürpriz situasiya; münaqişə vəziyyəti; uyğunsuzluq vəziyyəti; qeyri-müəyyənlik vəziyyəti; vəziyyəti təxmin etmək; seçim vəziyyəti

3. Relaksasiya və yekunlaşdırmanın təşkili

4. Tədris materialının təqdimatı - informasiya texnologiyaları, elektron tədris vəsaitləri, interaktiv lövhələr və s.

5. İnduktiv və deduktiv məntiq sxemlərinin istifadəsi

6. İnteraktiv öyrənmə formalarının və ya onların elementlərindən istifadə: "layihə metodu", "beyin həmləsi", "debatlar", "müxtəlif personajlarla müsahibə"

7. Elementlər - "vurgulananlar" (maarifləndirici lətifə, intellektual məşğələ, karikaturalar, epiqramlar).

8. Şagirdlərə şəxsiyyət yönümlü və fərdi diferensial yanaşmanın həyata keçirilməsi, məktəblilərin qrup fəaliyyətinin (cütlərdə, daimi tərkibli qruplarda, növbəli tərkibli qruplarda iş) və uşaqların müstəqil işinin təşkili.

9. Qeyri-ənənəvi dərslər növləri: mühazirələr, ekskursiyalar, nağıl dərsləri, konfrans dərslər, tədqiqat dərsləri, layihə fəaliyyəti və s.

10. Oyunlar, oyun anları (rollu, didaktik oyunlar, imitasiya).

“Portretlər qalereyası”, “Gəlin bir-birimizə gülümsəyək”, “Dirsəklərlə salamlama” kimi üsullar dərslərin girişinə dinamik kömək edir. Tapşırığı yerinə yetirən şagirdlər öyrənilən əşyalara toxunmalı, bir-birinə gülümsəməli, mümkün qədər daha çox sinif yoldaşlarının adını deməlidirlər. Bu cür gülüməli oyunlar dərslərin başlamağa və daha ciddi məşqlərdən əvvəl stimulyasiyaya və bir neçə dəqiqə ərzində şagirdlər arasında əlaqə yaratmağa kömək edir.

Müəllimin məqsədləri, gözləntiləri, problemləri aydınlaşdırmaq üçün dərslərdə aktiv təlim üsullarını daxil etməsi çox vacibdir. “Gözləntilər ağacı”, “Qar dənəcikləri”, “Rəngarəng vərəqlər”, “Meyvə bağı”, “İdeyalar xalısı” kimi üsullar müəllimə sinfi və hər bir şagirdi daha yaxşı başa düşməyə imkan verir. Məsələn, şagirdlərə əvvəlcədən kəsilmiş qar dənəcikləri, almalar, limonlar, rəngli vərəqlər paylanılır və həmin gündə dərslərdən gözləntilərini, ümumiyyətlə öyrəndiklərini və çətinliklərini yazmaq təklif olunur. Proses həyata keçirildikdən sonra formalaşmış məqsədlər, istəklər, narahatlıqlar sistemləşdirilir və nəticələr yekunlaşdırılır.

Dərs zamanı müəllim mütəmadi olaraq yeni materialı şagirdlərə çatdırmalıdır. “Klaster”, “İnfo-təxmin” kimi tədris materialının təqdimat üsulları ilə bir sıra suallar verilir və qruplarda iş aparılır.

Yeni mövzu üzrə müstəqil iş təşkil edilərkən şagirdlərin yeni material üzərində işləməyə marağının olması vacib faktordur. Buna, əlbəttə ki, aktiv üsullardan istifadə etməklə nail olmaq mümkündür! (2, s. 145)

Dərslərin mövzusu üzərində işləmək üçün əvəzedici və ya daimi tərkib qrupları - qruplarda müzakirə üçün “Arı pətəkləri” üsullarından istifadə olunur:

Müzakirə və qərarların qəbulu üçün;

- “İşıqfor” metodları (müzakirələr zamanı işıqforun rəngləri ilə razılıq və ya narazılıq kartları qaldırılır),

- “Alov xəttində” (hər komanda öz layihəsini 2-3 təklif ilə müdafiə edir).

Şagirdlərin müstəqil işinin təqdimatı üçün “İnfokarusel”, “Avtobus dayanacağı”, “Yaradıcılıq emalatxanası” kimi üsullar çox maraqlı və cəlbedicidir.

“Yaradıcılıq emalatxanası” metodundan ədəbi qiraət və ətraf aləm üzrə dərslərin ümumiləşdirilməsində istifadə etmək olar. Uşaqlar dərslər üçün verilmiş mövzu üzrə rəsmlər, illüstrasiyalar hazırlayıp, inşaalar, şeirlər, hekayələr yazır, atalar sözləri seçir, texnologiyaya dərslərində qeyri-adi formalı dəftərlər və kitablar düzəldirlər.

Belə bir tapşırıq verilə bilər: qruplara bölünmək, verilmiş mövzu üzrə qrup layihəsi yaratmaq və təqdim etmək. Əvvəlcə dərslərdə gətirilən materialı yerləşdirmək və başlıqda dizayn üçün plan tərtib etmək lazımdır. İş 20-25 dəqiqə çəkir. Bir müddətdən sonra hər bir qrup və ya onun nümayəndəsi öz layihəsini təqdim edir. (Şagirdlərin praktiki fəaliyyəti zamanı iş otağı əsl yaradıcılıq emalatxanasına

çevrilir). Dərsin sonunda gözəl yaradıcı işlər meydana çıxır. Hər bir həll unikal və ifadəlidir. Dərsin əsas məqsədi birgə işləmək, qruplarla işləmək, yoldaşlarının fikirlərini dinləmək, birlikdə toplanmış materiallardan kollektiv şəkildə gözəl əsərlər (rəsmlər, qəzetlər, kitablar) yaratmağı öyrənmək və s.

“Çobanyastığı”, “Müdrük məsləhət”, “Yekun dairəsi” kimi üsullardan istifadə etməklə dərsi daha maraqlı bitirmək və ümumiləşdirmə mərhələsinə keçmək mümkündür.

"Çobanyastığı" üsulundan istifadənin mexanizmi- 1. Şagirdlər çobanyastığının ləçəklərini qoparır, rəngli vərəqləri dairə boyunca yerləşdirir və s. Eyni zamanda, onlar dərsin mövzusu ilə bağlı əsas suallara, vərəqlərin arxa tərəfində yazılmış fəaliyyətlərə cavab verirlər. 2. Təmiz bir ləçək götürərək başqa qrupa sual yazır və sualı tərs yerləşdirirlər. Digər qrupdan bir şagird lövhədən vərəqi götürür, oxuyur və yerinə yetirir, başqa şagirdlər isə sualın cavabını tamamlayırlar.

"Müdrük nəsihət" – Qrup, dərsin sonunda uşaqlara "məsləhət" yazır (dərsin mövzusunun hələ tam başa düşməmiş və ya mövzunu öyrənməmişlərsə). Məsləhət qonşu qrup tərəfindən təhlil edilir.

"Yekun dairə" - Müəllim bir dəqiqə vaxt ayırır. Qrupun təlim keçmiş nümayəndələri bir dairədə durur və digər qrupların uşaqlarına suallar verirlər, onlar da öz növbəsində sualları cavablandırirlar (öz dairələrində işləyirlər).

Bu üsullar dərsi səmərəli və maraqlı şəkildə ümumiləşdirməyə kömək edir. Müəllim üçün bu mərhələ çox vacibdir, çünki o, uşaqların nəyi yaxşı öyrəndiyini, növbəti dərstdə nələrə diqqət yetirməli olduğunu öyrənməyə şərait yaradır. Həmçinin, şagird rəyi növbəti dərskə keçid üçün imkan verir.

Dərs zamanı rahat olmanın bərpəedici gücünü də unutmaq olmaz. Axı, bəzən şən və aktiv şəkildə istirahət etmək, enerjini bərpa etmək üçün bir neçə dəqiqə kifayət edir. Aktiv üsullar - "fiziki dəqiqələr" "torpaq, hava, od və su", "dovşanlar" və bir çox başqaları sinfi tərək etmədən enerjini bərpa etməyə imkan verir. Əgər müəllim özü bu məşqdə iştirak edərsə, o özünə fayda verməklə yanaşı, özünə güvənməyən və utancaq şagirdlərin də məşqdə daha fəal iştirak etməsinə kömək etmiş olacaqdır. (6, s.52)

Hər bir texnikada olduğu kimi, fəal təlim üsullarının da müsbət və mənfi cəhətləri vardır. Fəal tədris metodları öyrənmə motivasiyasını və şagirdin ən yaxşı tərəflərini inkişaf etdirməyə, şagirdlərə müstəqil bilik əldə etməyi öyrətməyə, fənnə marağı inkişaf etdirməyə, şagirdlərin ünsiyyət bacarıqlarını, təhsil məlumatlarını və təşkilati bacarıqlarını inkişaf etdirmək prosesini aktivləşdirməyə kömək edir. (3, s. 45)

Beləliklə, təlim prosesində fəal təlim metodlarından istifadə şagirdlərdə tədris, layihə, tədqiqatçılıq fəaliyyətinə yüksək maraq yaradır və həmin metodlar vasitəsilə təlim prosesinin səmərəli təşkilinə və ardıcıl həyata keçirilməsinə nail olmaq mümkündür. Bu metodlar şagirdlərin, valideynlərin, cəmiyyətin gözləntilərinə

və ehtiyaclarına cavab verətək şəxsiyyətdə müsbət xüsusiyyətlərin, mənəvi keyfiyyətlərin, dəyərlərin formalaşmasına imkan verir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. İlyasov M., Nəzərov. M. Didaktika, dərs vəsaiti, Bakı, 2015
2. Balayeva G. İbtidai təhsilin məzmununun nəzəri-pedaqoji problemləri, Bakı, 2012
3. Bünyatova F., Bəhlul Abdulla. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya, Bakı, 2000
4. Бондаренко О.Б. Современные инновационные технологии в образовании. Санкт-Петербург: Электронный журнал «Рено», 2016, №16
5. Abbasov Ə.M., Cavadov İ.A., B.O. İbadova., Quliyeva K.R., Sultanova İ.N., Cavadova S.E. Kurikulum bələdçisi, Bakı, 2019
6. Кларин М.В. Инструмент инновационного образования: организационно-деятельностная педагогика. Петрозаводск: Непрерывное образование: XXI век, 2016. № 1 (13)

Ф.АЛИЕВА

**ВАЖНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ
ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ**

РЭЗЮМЕ

В статье рассмотрены характеристика активных методов обучения, его виды, их роль в развитии учащихся и воспитании. Уроки с активными методами обучения интересны не только студентам, но и учителям. Но их случайное, необдуманное использование не дает хороших результатов. Поэтому очень важно активно развивать и применять игровые методы на уроках в соответствии с индивидуальными особенностями класса.

Основная задача каждого учителя не только дать учащимся определенные знания, но и развить у них интерес к обучению, научить их учиться. Трудно организовать усвоение программного материала без продуманной методики обучения. Преподаватель должен не только все рассказать и показать в доступной форме, но и научить ученика мыслить, привить ему навыки практического действия. На наш взгляд, этому могут способствовать активные формы и методы обучения.

Новые задачи, стоящие перед преподаванием, позволяют появляться и развиваться активным методам. Таким образом, речь идет не только о предоставлении учащимся знаний, но и об обеспечении формирования у них учебной деятельности и динамики познавательных интересов, творческого мышления, умений и навыков. Появление новых задач связано с бурным развитием информации. Если знания, ранее полученные в учебных заведениях, служили человеку долгое время, на протяжении всей его трудовой деятельности, они должны постоянно обновляться во время информационного

взрыва. Этого можно достичь путем самообразования, которое требует познавательной активности и самостоятельности. Под познавательной активностью понимается интеллектуальная и эмоциональная реакция на познавательный процесс, стремление учащегося учиться, выполнять индивидуальные и общие задания, интерес к деятельности учителя и других учащихся.

Уроки с использованием активных методов обучения интересны не только ученикам, но и учителям. Учащиеся начальных классов в силу своих особенностей не умеют контролировать свои эмоции, в результате чего возникает вполне допустимый деловой шум при обсуждении проблем в классе. В связи с этим активные методы обучения должны применяться поэтапно и как можно лучше и создавать условия для формирования у учащихся культуры обсуждения и сотрудничества. Нет необходимости применять все эти приемы на каждом уроке или на одном уроке.

Ключевые слова: активное обучение, ученик, учитель, образование, метод, обучение.

F.ALIYEVA

THE IMPORTANCE OF THE APPLICATION OF ACTIVE LEARNING METHODS IN PRIMARY SCHOOL

SUMMARY

The article discusses the characteristics of active learning methods, their types, their role in the development of students and education. Lessons using active teaching methods are interesting not only for students but also for teachers. But their accidental, ill-considered use does not give good results. Therefore, it is very important to actively develop and apply game methods in the classroom in accordance with the individual characteristics of the class.

The main task of each teacher is not only to give students certain knowledge, but also to develop their interest in learning, to teach them how to learn. It is difficult to organize the assimilation of program material without a well-thought-out teaching methodology. The teacher should not only tell and show everything in an accessible form, but also teach the student to think, instill in him the skills of practical action. In our opinion, active forms and methods of teaching can contribute to this.

New challenges facing teaching allow active methods to emerge and develop. Thus, we are talking not only about providing students with knowledge, but also about ensuring the formation of their educational activities and the dynamics of cognitive interests, creative thinking, skills and abilities. The emergence of new tasks is associated with the rapid development of information. If the knowledge previously obtained in educational institutions served a person for a long time, throughout his entire career, they must be constantly updated during the information explosion. This can be achieved through self-education, which requires cognitive activity and

independence. Cognitive activity is understood as an intellectual and emotional reaction to the cognitive process, the student's desire to learn, perform individual and general tasks, interest in the activities of the teacher and other students.

Lessons using active teaching methods are interesting not only for students, but also for teachers. Primary school students, due to their characteristics, do not know how to control their emotions, as a result of which there is quite acceptable business noise when discussing problems in the class. In this regard, active learning methods should be applied in stages and as best as possible and create conditions for the formation of a culture of discussion and cooperation among students. There is no need to apply all these techniques in every lesson or in one lesson.

Keywords: active learning, student, teacher, education, method, teaching

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 16.02.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 28.02.2022

Rəyçi: dosent, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Təranə Səttar qızı Əliyeva

tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur